

Rein Pöder/ raadioseade Tanel Lään „Kuningapuu“

Raadioteater esietendas kuuldemängu „Kuningapuu“

Kirjanik Juhan Liivi sünniaastapäevaks valmis Eesti Raadios Rein Põdra näidendi järgi seatud 2-osaline kuuldemäng „Kuningapuu“, mis kajastab Juhan Liivi (30. IV 1864 – 1. XII 1913) elus asetleidnud külaskäike Laiusele pastor Johan Kõpu juurde aastatel 1910-11. Juhan Liivi osas Andres Raag, Johan Kõppu mängib Rain Simmul, teistes osades Linnateatri ja Draamateatri näitlejad. Raadiole seadis ja lavastas Kaitseliidu Peastaabi muuseumi juhataja Tanel Lään.

Johan Kõpp (1874-1970) oli Laiusel pastor 1909-22. Tema eestvõtmisel sai algust tehtud ka Omakaitse organiseerimisega Laiusel 1917. aasta sügisel. Omakaitseorganisatsioon kutsuti ellu „Laiuse valla kaitseväge“ nime all. Sellesse kuulus igast külast kaks usaldusväärset meest, kellel oli relvakandmise luba. Tegevusjuhised saadi polkovnikutelt Ernst Põdderilt ja Johan Untilt. 1918. a. veebruaris võtsid Laiuse omakaitseväelased vallavalitsuse enamlastelt saksa okupatsioonivägede tuleku eel ja vangistasid punavõimu tegelased.

20. juulil 1918 asutati Kaitseliidu Tartumaa maleva Jõgeva malevkond, mis hõlmas enne II maailmasõda Jõgeva ja Palamuse valda ning Jõgeva linna.

Vabadussõja ajal oli Jõgeva raudteejaam kaitseliitlaste ööpäevaringse valve all. 30. augustil 1925 võttis malevlaste pidulikust vandetöötuse andmisest Laiuse kirikus osa ka 2. diviisi ülem Kindralmajor Ernst Põdder.

Malevkonnas pandi suurt rõhku laskeasjandusele; Siimusti linnamäe jalamil oli selleks sobiv laskerada. 1932. aasta Kaitseliidu karikavõistlustel oli edukaim laskja Elmar Ant.

10. juulil 1932 sai Jõgeva malevkond endale lipu, mis oli valmistatud kahekordsest siidist, mille ühel poolel oli Tartu maleva embleem ja teisel pool süsimustal tagapõhjal tammeokstest ümbritsetud muinaseesti relvad – puukilp mõõgaga. Sellest allpool malevkonna sünniaeg ja ülal virmaliste valgus – Tartumaa maleva põhjapoolseima malevkonna Jõgeva eritunnus.

1937. aasta suvel moodustatud malevkonna orkestrisse koondati Jõgeva ja Vaimastvere kompaniide orkestrid, mille pealikuks sai Ferdinand Sööt. Aasta hiljem asutati ka keelpilliorkester, mida juhatas kooliõpetaja Herbert Kommusaar.

Jõgeva malevkonna üksuste juhtideks 1938. aastal olid Jõgeva kompaniil leitnant Jaan Kurik, Kaarepere kompaniil Eino Linnomäe, Kuremaa kompaniil Aleksander Priks, Laiuse kompaniil lipnik Elmar Aru, Laius-Tähkvere kompaniil Osvald Ambo, Vaimastvere kompaniil Jüri Tamm, Härjanurme ü/rühmal Johannes Rätsepp ja ratsakomandol kapten Karl Tiimann (viimane oli juba 1917. aastal koos Johan Kõpuga üks Omakaitse algatajaid ja organiseerijaid Laiuse kihelkonnas).

Jõgeva malevkonna Naiskodukaitse viimane esinaine ja ühtlasi ka NKK Tartumaa Ringkonna toitlustusjuht oli Salme Mägiste.

Iseseisva Kaitseliidu Jõgeva maleva asutamisaastaks on 1990.

Johan Kõpp oli Tartu ülikooli rektor 1928-37, mitme teadusseltsi auliige ja 1932-37 Kaitseliidu vanematekogu liige.

1940-41. okupatsiooniaastate repressioonidest õnnestus Kõpul pääseda. Tema head ja ustavad sõbrad hoiatasid ohtude eest ja aitasid küüditamise ajal varjuda. 1944. a. veebruari

alul kutsus Eesti Vabariigi peaminister Jüri Uluots, kellega Kõpp oli tuttav juba 1907. aastast kokku koosoleku, millest võtsid osa vastupanuliikumiste gruppide ja poliitiliste erakondade esindajad. Kuigi J. Kõpp ei pidanud õigeks kiriku sekkumist poliitikasse, osales ka tema kui Riiginõukogu liige sellel koosolekul.

Rasket otsust põgeneda kodumaalt püüti jätta viimasele hetkele. Eesti Kalurite Keskuse juhatuse liikmed kutsusid piiskop Kõpu oma laevale, millega jõuti 23. septembril 1944 Rootsi.

Uluots soovis oma järglaseks, eksiilvalitsuse peaministriks presidendi ülesannetes inimest, keda ta jäägitult usaldas ja tundis. Selleks oluks sobivaim J. Kõpp, kuid viimane keeldus.

Johan Kõpp oli eksiilis EELK piiskop, täites aastatel 1957-1964 ka peapiiskopi ülesandeid. Samas jäi ta jätkuvalt usinaks kirjameheks. Kõpp avaldas sel ajal ligemale tuhandel leheküljel oma memuaarid, kahjuks jõudis ta nendes ajaliselt vaid Eesti Vabariigi algperioodi kirjeldamiseni.

Tanel Lään

Ilmunud Kaitseliidu Lõuna-Eesti malevate häälekandjas OMA MAA, juuni 2014

Pilt:

Marie ja Johan Kõpp 1910. aastal

EELK Komitee liikmed 1957. a.
Vasakult peapiiskop Johan Kõpp, piiskop Oskar
Johannes Lauri, praost Richard Koolmeister